

JEZIKOVNA DINAMIKA V KMEČKEM IZRAZJU
SREDNJEROŽANSKEGA NAREČJA

Herta MAURER-LAUSEGGER

Univerza v Celovcu, Inštitut za slavistiko, A-9020 Celovec, Universitätsstraße 65–67
e-mail: herta.lausegger@uni-klu.ac.at

IZVLEČEK

Rožanski narečni besednjak (1957) Josipa Šašla vsebuje bogato kmečko izrazje v slovenskem plajberškem govoru. Zbirka, ki je edinstvena te vrste na dvojezičnem južnem Koroškem, je avtorici prispevka omogočila diahronično preučevanje besedišča. Prispevek obravnava spreminjanje kmečkega in gozdarskega izrazja, dokumentira pa tudi vrsto novih izrazov, ki jih dialektologija še ni zabeležila. Staro kmečko izrazje odhaja s starejšimi rodovi vse bolj v pozabo. V prispevku je obravnavano iz vidika današnje rabe in v primerjavi s slovenskim knjižnim jezikom. Šašlov besednjak vsebuje vrsto izrazov, ki jih v Slovarju slovenskega knjižnega jezika ni. Z uvedbo moderne tehnologije je v krajevnih govorih zaživelo novo besedišče, ki pa je največkrat prevzeto iz nemščine, redkeje tudi iz slovenskega knjižnega ali pogovornega jezika.

Ključne besede: kmečko izrazje, srednjerožansko narečje, dialektologija

LA DINAMICA LINGUISTICA DELLA TERMINOLOGIA RURALE NEL DIALETTO
DELL'AREA CENTRALE DELLA VALLE DI ROSENTAL

SINTESI

Il Vocabolario dialettale di Rosental ("Rožanski narečni besednjak"), scritto da Josip Šašel nel 1957, contiene una ricca terminologia rurale nel dialetto sloveno della zona di Windisch Bleiberg in Austria. La collezione, unica nel suo genere nell'area bilingue della Carinzia del Sud, ha permesso uno studio diacronico del vocabolario. Nel contributo l'autrice così analizza i cambiamenti e gli sviluppi nella terminologia rurale e forestale documentando diverse espressioni nuove che la dialettologia non è ancora riuscita a rilevare. Con la scomparsa graduale delle vecchie generazioni anche l'antica terminologia rurale sta cadendo sempre più nell'oblio. Il contributo esamina la terminologia dal punto di vista dell'uso odierno e in confronto con la lingua scritta slovena. La ricerca ha rivelato che il vocabolario di Šašel contiene una serie di espressioni che nel Dizionario della lingua letteraria slovena ("Slovar slovenskega knjižnega jezika") non si possono trovare. L'introduzione della tecnologia moderna ha generato negli idiomi locali un lessico nuovo, costituito in maggior parte da prestiti derivati dal tedesco, più raramente dallo sloveno o dalla lingua parlata.

Parole chiave: terminologia rurale, dialetto dell'area centrale della Valle di Rosental, dialettologia

UVOD

Močne preobrazbe v družbenem življenju jezikovno mešane južne Koroške, hiter tehnični napredek in z njim povezane strukturne spremembe nenehno vplivajo na komunikacijo, govorni način in govorne navade ljudi. Tu danes le redko srečujemo večje družinske skupnosti, ki prebivajo pod skupno streho. Starejši ljudje, ki so bili nekdaj med osrednjimi družinskimi člani, so v zadnjih desetletjih največkrat že izgubili funkcijo posredovalca jezika, ki je bila v dvojezičnem okolju zelo pomembna. S prisotnostjo starejših dvojezičnih rodov v družini je bila namreč zagotovljena predaja slovenskega jezika iz roda v rod. Demografske in družbene spremembe zadnjih desetletij, močne migracije, vse bolj redke priložnosti za komunikacijo v naravnem govornem okolju, vpliv javnih občil in moderne komunikacijske tehnike ter vrsta drugih dejavnikov v družbenem okolju pospešujejo spreminjanje jezika. Govorne navade ljudi se prilagajajo spremenjenim socialnoekonomskim razmeram in novim oblikam komunikacijske tehnike. Tudi jezikovna kompetenca govorcev in njihova lojalnost do jezika in narečja doživljata preobrazbo. Obvladovanje narečja oz. govora in njegovega slovničnega sestava pri mlajših rodovih pojema, besedišča in frazeologije je vse manj, skratka, v jeziku se pojavljajo jezikovne inovacije najrazličnejših vrst.

V našem prispevku se želimo osredotočiti na analizo kmečkega izrazja v rožanskem govoru Slovenjega Plajberka na južnem Koroškem. Izrazje, izbrano iz rokopisnega *Rožanskega narečnega besednjaka* Josipa Šašla (1957, bomo primerjali z ustreznimi gesli v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika*, ocenili pa bomo tudi njegovo prisotnost in njegov položaj v današnjem govoru dvojezičnih plajberskih prebivalcev. Tehnični napredek je v razvoju slovenskih govorov in narečij sprožil močne strukturne spremembe. Novejše izrazje s področja kmetijstva in gozdarstva izpričuje vse več tujih prvin.

JEZIKOVNO SPREMINJANJE

Jezikovno spreminjanje se dogaja v vseh naravnih jezikih, pri tem so izvzeti le mrtvi jeziki, ki se ne opirajo predvsem na pisno izročilo. Jezikovne spremembe so dinamičen proces, ki se dogaja postopoma. Pri tem gre tudi za "trenutek sinhronih jezikovnih stanj, kajti v slehernem aktualnem jezikovnem stanju obstajajo arhaične ali 'zastarele' prvine, po drugi strani pa 'novosti', 'jezikovna moda' in 'pogostne napake' [...]" (Glück,

2000, 675). Jezik se spreminja znotraj generacij, ki so družbeno prizorišče vsakršne jezikovne spremembe. Proces spreminjanja ni enakomeren, lahko se dogaja hitreje ali pa počasneje, odvisno od družbenega in zgodovinskega razvoja in z njim povezanih okoliščin. V časih družbenih prelomnic navadno prihaja do večjih družbenih in jezikovnopolično pogojenih sprememb, kar se odraža tudi v izrazitejšem jezikovnem spreminjanju.¹ Fleischer (1971, 9) navaja, da se človekovo okolje stalno spreminja in da je zato potrebno nenehno razširjanje besedišča.² Takšen proces se na primer dogaja na področju kmetijstva in gozdarstva, ki je predmet naše razprave.

POLOŽAJ KOROŠKIH SLOVENSkih NAREČIJ

Na jezikovno mešanem ozemlju južne Koroške, kjer že stoletja prebiva slovensko in nemško prebivalstvo, so družbeni pogoji do konca 19. stoletja omogočali razmeroma zaprte jezikovne skupnosti, v katerih je jezik prehajal iz roda v rod. To velja za oba stična jezika: za nemščino in za slovenščino. Vplivi od zunaj še niso bili tako močni, da jih sistem enega ali drugega jezika ne bi bil mogel sprejemati. Proces prevzemanja prvin iz enega jezika v drugega se je vršil skozi stoletja, kar na primer ponazarjajo naslednji primeri: V nekaterih predelih osrednje Koroške se pokriva artikulacijska baza (slušna podoba) govorcev obeh stičnih jezikov, torej slovenščine in nemščine. To velja za enojezične govorce zunaj jezikovno mešanega območja, pa tudi za dvojezične govorce v nekaterih predelih južne Koroške.³ Tudi v besedišču in skladnji najdemo močno prepletanje jezikovnih prvin. Pojavi slovenskih interferenc v govorni različici koroške nemščine so bili značilni predvsem za jezik starejših govorcev. Klasifikacija koroške dvojezičnosti je zapletena. Koroška je etnično in jezikovno heterogena dežela, v kateri danes srečujemo mešane tipe dvojezičnosti, "ki se gibljejo v širokem spektru dveh skrajnostnih oblik, torej v prostoru od diglosije do bilingvizma."⁴

Klasična dialektologija se je lahko opirala na zgodovinski jezikovni razvoj na Koroškem ter je narečja in govore opisovala kot razmeroma konsistentne sisteme, v katerih se prepletajo različne izoglose in izolekse. Novo prevzete jezikovne prvine iz večinskega nemškega jezika so se prilagajale glasoslovni, gramatični in leksikalni podobi slovenskih narečnih sistemov. Zaradi hitrega civilizacijskega razvoja v 20. stoletju se je sociolingvistično položaj slovenščine bistveno spremenil. Še v šestdesetih in začetnih sedemdesetih letih je na

1 Gl. razpravo Maurer-Lausegger (2005), ki daje vpogled v osnovna teoretska razmišljanja o jezikovnem spreminjanju.

2 Keller, 1994, 19.

3 Več o tem gl. Neweklowky, 1989.

4 Maurer-Lausegger (2005); prim. Hafner, 1980/81, 56; Hafner, 1981, 429; Schellander, 1988.

južnem Koroškem prevladovala enosmerna naravna dvojezičnost.⁵ Primarna jezikovna vzgoja je v dvojezičnih družinah potekala v slovenščini. V začetku sedemdesetih let je prišlo do narodnostnih preprirov v zvezi s postavitvijo javnih dvojezičnih topografskih napisov. Politično vzdušje v deželi in asimilacijska politika sta pospeševala odklonilen odnos do manjšinskega jezika. Narodno nezavedni dvojezičniki so pod nenehnim pritiskom družbenega in jezikovnopolitičnega okolja začeli opuščati slovensko jezikovno vzgojo. Komunikacija z otrokom je začela potekati samo še v nemščini. Jezikovna zamenjava je povzročila temeljne spremembe govornih navad. V mnogih vaseh se danes soočamo z generacijo, ki jezikovno ni več sposobna za dvojezično vzgojo otrok. Nekdanjo komunikacijo v družinah danes v velikem obsegu nadomeščajo javna občila, ki so sestavni del vsakdanjega družbenega in jezikovnega dogajanja. Nemški večinski jezik je postal bivanjsko in funkcijsko neizogiben, slovenski krajevni govori pa svojo funkcionalnost vse bolj izgublajo.

Poleg slovenskih narečij in koroške nemščine je na južnem Koroškem prisotna še regionalno obarvana oblika slovenskega pogovornega jezika, ki se uporablja kot sporazumevalno sredstvo pri koroških slovenskih ustanovah, v društvenem in kulturnem življenju, v višje izobraženih dvojezičnih družinah in ponekod tudi pri uradih. Takšnih govornih okolij je na Koroškem malo. Zato pri prevzemanju tujih prvin iz drugih jezikovnih sistemov največkrat prevladuje nemščina.

Številne migracije znotraj koroškega dvojezičnega ozemlja, predvsem pa družine, katerih družinski člani prihajajo iz različnih slovenskih narečnih območij, skrbijo za narečni stik znotraj družin. Jezik otrok in mladincev iz takšnih družin vsebuje prvine iz obeh narečij oz. govorov, pa še inovacije iz današnje komunikacije, prepojene z značilnostmi globalizacije. Spremembe se pojavljajo v glasoslovju, prozodiji in oblikoslovju, pa tudi v besedišču, besedotvorju in morfosintaktični podobi govora. Narečju manjkajo pogoji za nastajanje sistemu ustreznih jezikovnih izraznih sredstev. Prevzetih prvin, bodisi iz koroške nemščine (v precej večjem obsegu) bodisi iz knjižne slovenščine (ponekod manj izrazito), je vse več.

NEKAJ OSNOVNIH ZNAČILNOSTI ROŽANSKEGA NAREČJA JUŽNO OD REKE DRAVE

Slušni vtis srednjerožanskih govorov južno od reke Drave temelji na naslednjih značilnih prvinah: Narečje pozna kolikostna nasprotja. Na nezadnjih dolgih besed-

nih zlogih se pojavljajo intonacijske opozicije, na zadnjih ali edinih besednih zlogih pa je intonacija nevtralizirana. Kratki vokalizem intonacijskih opozicij ne pozna.⁶ Za rožanske govore južno od Drave so npr. značilne razlike v vokalizmu. Za zahodne govore od Kota pri Št. Jakobu v Rožu (Winkel bei St. Jakob im Rosental) in Rožeka (Rosegg) skozi srednji Rož do vključno Št. Janža v Rožu (St. Johann im Rosental) je značilen monoftongični samoglasniški sestav. Enako velja še za govor v Rutah (Bärental) in govore v bivši občini Slovenji Plajberk (Windisch Bleiberg). Gre za naslednje kraje in zaselke: Slovenji Plajberk (Windisch Bleiberg), Poden (Bodental), Strugarji (Strugariach), Brodi (Loibltal) in Sopotnica (Sapotnitzta). Vsi drugi rožanski govori južno od Drave, to so naselja od Svetne vasi (Weizelsdorf), Podgore (Unterbergen) ter Podljubelja (Unterloibl) in govori krajev do skrajnega vzhodnega roba rožanskega narečja v Apačah (Abtei) pa imajo dvoglasniški samoglasniški sestav. Na pretežnem delu območja rožanščine je ohranjena praslovanska oksitoneza tipa *žan'a*, *wod'a* – 'žena, voda'. Regionalne razlike med govori rožanščine se pojavljajo na vseh jezikovnih ravneh, ki pa jih na tem mestu ne moremo obravnavati.

Rožanščini so skupni naslednji glasoslovni pojavi: Sonant *r* se izgovarja zadnjejezično (uvularno) *r*,⁷ npr. *rá:na* -e ž ← *rana* -e ž. Velar *g* prehaja v *h*: npr. *hrè:bəlca* -e ž ← *grebljica* -e ž, *hrab'e:n* -a m ← *greben* -a m, *hró:te*, *hr'o:t* -ž, plur. tantum ← *grote*, *grot* ž. Velar *k* prehaja praviloma v zadnjejezični *q*, npr. *qrá:wa* -e ž ← *krava* -e ž, *qr'a:l* -a m ← *kralj* -a m V zadnjem primeru je *lj* sovpadel z *l*.

Glasoslovni prehodi *k* → *q* so pri govorcih najstarejšega rodu bolj pogosti in bolj arhaični; prisotni so npr. tudi še v izrazu *qamarəqà:nar* -ja m ← *Američan* -a m 'der Amerikaner' in drugih starejših izposojenkah: 'a:qs -a m ← *os*, -i ž 'die Achse'. Ustrezniki iz ust mlajših govorcev pa se glasijo takole: 'a:ks -a m, *amerikà:nar* -ja m oz. v množini *amerik'a:ncə*. V mednarodnih tujkah se narečni prehod *k*-ja v zadnjejezični *q* ne pojavlja več: *klab'i:r* -ja m (star.), *klav'i:r* -ja m (ml.) ← *klavir* -ja m, *katé:dər* -dra m ← *kateder* -dra m, *katedrà:la* -e ž; pa tudi v novejših prevzetih besedah ga ni več zaslediti: *kart'əfəlk'e:far* -ja m – *koloradski hrošč* -ega -a m, 'der Kartoffelkäfer' itd.

V starejšem izrazju, živem samo še v spominu starih ljudi, se inovativne glasoslovne spremembe soglasniškega sistema niso dotaknile. Zadnjejezični *q* ostane nespremenjen: *pù:qəša* -e ž (najstarejša generacija) oz. *pù:qša* -e ž (starejša generacija) ← *pukša* -e ž, 'die

5 Več o tem gl. Hafner, 1980/81; Hafner, 1981; Hafner, 1985.

6 Sistem narečja v Selah, ki ni predmet naše obravnave, se precej razlikuje od drugih srednjerožanskih govorov. Tu imajo npr. tudi kratko rastoči in kratko padajoči akcenti pomenskorazločevalno funkcijo.

7 Zadnjejezični *r*, značilen za rožansko narečje, v pričujočem prispevku zapisujemo z navadno črko *r*.

Büchse'. V rožanskem narečju je prisotno mehčanje tipa *roq'a / ró:qa, roč'e: ž* ← *roka, -e ž* im. mn. *roke*; *noh'a / nó:ha, noj'e: ž* ← *noga, -e ž*, im. mn. *noge*.

Poleg teh osnovnih značilnosti narečje kaže še mnoge druge posebnosti, tako v glasoslovju, prozodiji in oblikoslovju kakor tudi v besedišču in frazeologiji.

STARO KMEČKO IZRAZJE IZ ROŽA

Z odmiranjem starejših rodov odhaja staro kmečko izrazje vse bolj v pozabo. Številne besede so se že izgubile, kar nam za rožansko narečje potrjujejo starejši zapisi narečnih besedil in bogato narečno slovarsko gradivo. Besedišče srednjerožanskega govora v Slovenjem Plajberku je namreč v slovenski dialektološki literaturi dobro dokumentirano. Od leta 1910 dalje je narodopisec in kulturnoprosvetni delavec Josip Šašel v svojem rojstnem kraju Slovenjem Plajberku v Rožu zapisoval domače izrazje in narečna besedila. Zbiral je toponomastiko, narodno blago in gradivo za slovar rožanskega narečja.⁸ Šašlovo delo je ohranjeno deloma v tisku deloma v rokopisni zapuščini. Njegova narečna besedila, objavljena v "*Narodnem blagu iz Roža*", in njegov rokopisni slovar z naslovom "*Rožanski narečni besednjak*" iz leta 1957 dialektologu omogočajo diahronično preučevanje jezikovnih sprememb.

Šašlov rokopisni besednjak iz leta 1957 vsebuje bogato kmečko in poljedelsko izrazje, ki priča o nekdanji tesni povezanosti ljudi z domačo zemljo. V njem se nahaja izrazje iz materialne kulture, ki ga vsebinsko lahko opredelimo na naslednja tematska področja:

- poljedelska opravila: pridelava žita in lanu, košnja;
 - kmečko orodje: vprežni voz, vprežne sani, plug;
 - bogate besedne družine in sopomenski nizi (tudi variante zapisov): poimenovanje trav, plevelov, začimb, dreves in sadja;
 - poimenovanje pašnikov, travnikov idr.
- Besednjak vsebuje poleg tega mnogo izrazja iz duhovne kulture in besedišče, povezano z nekdanjim življenjem na kmetijah:
- poimenovanje praznikov in mesecev;
 - vremenoslovno in imenoslovno izrazje: poimenovanje vetrov;
 - vzdevki za moške, ženske in živino (predvsem takšni z negativno konotacijo);⁹
 - številni samostalniki, glagoli, izglagolski samostalniki, prislovi,

- in razno drugo, mnogokrat že pozabljeno narečno izrazje.

Na primeru izbranega vprežnega orodja iz Šašla želimo obravnavati nekaj terminoloških zanimivosti in hkrati opozarjati na nekatere značilne spremembe v primerjavi z današnjim govorom. Strokovno izrazje za vprežno orodje je starejšim prebivalcem Slovenjega Plajberka in Podna še v dobrem spominu, saj je mehanizacija vprežno žival v dolinah Karavank nadomestila šele proti koncu šestdesetih in v začetku sedemdesetih let 20. stoletja. Mlajši dvojezični prebivalci kraja, ki so bili v stiku z nekdanjim predmetnim svetom, se spominjajo še dokaj mnogo izrazja; poznajo ga bodisi aktivno bodisi pasivno. Kmečka opravila z vprežnimi živalmi je izpodrinila sodobna tehnika. Leta 1995 je tudi v Podnu dokončno odslužil zadnji vprežni vol.

Od leta 1996 so v Podnu vsako leto na ogled etnografske razstave starega kmečkega orodja, ki so mu pripisani domači slovenski izrazi in njihovi ustrezniki v nemščini.¹⁰ Tako se obiskovalcem razstave ponuja možnost za obujanje spominov na nekdanji predmetni svet in njegovo poimenovanje. Staro vprežno orodje iz Slovenjega Plajberka in Podna je poleg tega dokumentirano v dialektoloških dokumentarjih, ki so na voljo tudi javnosti (www.kwfilm.at). To, za današnji čas izjemno izhodišče, nas je izzvalo, da smo si iz Šašla izbrali poimenovanje vprege, vprežnega orodja in pluga. Nekdanje orodje je nadomestila sodobna tehnika, ki je v govor prinesla vrsto novosti (gl. točko 6).

Volovska vprega in vprežno orodje¹¹

jähû, *jžésa* s. igo *jähû* za *sámca* za enega vola; *jähû* za *par* (RB, 1957, 50) | → Izraz poznajo predvsem starejši plajberški domačini. Pod geslom "**igó** *izésa* s" SSKJ med drugim navaja naslednje: "2. nar. *vprežna priprava, ki se da živali na čelo; čelni jarem*: vol je tiščal glavo v igo" (SSKJ II, 1975, 15).

nárba -e ž. ringa, Narbe, *nárba* v *sámcavomá jžésa* (RB, 1957, 75) | → Beseda je izposojenka iz nem. *die Narbe*. Izraz v tem pomenu poznajo le še stari domačini. SSKJ tega gesla ne navaja.

préhläj -a m. pregelj, cvek s katerim se ojnica pripne k komatu (RB, 1957, 90) | → Izraz se v plajberškem govoru uporablja samo v tem pomenu. Poznajo ga starejši ljudje, pa tudi mlajši domačini, ki so še delali z vprežnim orodjem. Geslo v SSKJ ni izpričano.

8 Šašel je bil rojen leta 1883 v Slovenjem Plajberku na avstrijskem Koroškem, umrl pa je leta 1961 na Prevaljah. Po končanem študiju prava na univerzi v Pragi je deloval kot pravnik v Velikovcu, na Prevaljah, v Mariboru, Šmarju pri Jelšah in Ljubljani. Napisal je vrsto člankov in razprav z informativno, narodnoprosvetno in buditeljsko vsebino ter jih objavljaval po raznih časopisih. SBL III, 1960–1971, 586. Zapuščino Šašlovega narečnega gradiva bo treba dialektološko obdelati.

9 Več o tem zanimivem izrazju gl. Maurer-Lausegger, 2003a.

10 Več o etnografskih razstavah starega kmečkega orodja gl. Maurer-Lausegger, 2003b.

11 Izbrana gesla navajamo iz Šašlovega *Rožanskega narečnega besednjaka* (1957). Znakom | → sledijo pripombe o današnji rabi v govoru Slovenjega Plajberka, nato pa še primerjava s podatki v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika I-V*.

pudəž -fža m. mehek podložek pod igo volu na glavo, Jochpolster (RB, 1957, 93) |→ Izraz pozna predvsem starejši rod Plajberžanov, od mlajših domačinov pa le še redkokdo. Geslo se v SSKJ ne pojavlja.

rjamàn -ména m. jermen, Riemen, tudi **rjamèn** -ména (RB, 1957, 103) |→ Izraz je splošno znan, poznajo ga tudi mlajši domačini. Pod geslom "**jèrmen** -éna m" (...) SSKJ med drugim navaja: "1. trak z zaponko, navadno usnjen: (...) ozek trak iz usnja sploh: (...)" (SSKJ II, 1975, 224).

vòv, **vovà** mn. **volá**, **vovóv** m. vol, **vóvjə** -a -ə; **vóvjə** **məsû**, **vóvjə jəhû** (RB, 1957, 144) |→ Besedo poznajo starejši in mlajši domačini; 'goveje meso' danes poimenujejo z **hó:wjə məs'ú**; 'goveji jarem' pa z **jəh'ú**. V SSKJ najdemo gesla "**volóvski** -a -o prid. (...) nanašajoč se na vole: volovsko stegno / juha iz volovskega repa (...)" (SSKJ V, 1991, 489) in "**govéji** -a -e prid. (...) nanašajoč se na govedo: imajo nov goveji hlev / goveja koža; goveje meso, usnje (...)" (SSKJ I, 1970, 737).

Voz z opremo

áqs -a m. os (pri vozu) (RB, 1957, 1) |→ Beseda je izposojena iz nem. *die Achse*; zadnjejezični *q* za samoglasnik *k* je slišati samo iz ust najstarejših, ostali govorci pa besedo izgovarjajo takole: 'a:ks -a m. Zanimivo se zdi, da je slovenski knjižni jezik sprejel pridevnik "**aksiálen** -lna -o prid. (...) teh. nanašajoč se na os, ošen; aksialna sila, smer / aksialni ležaj; (...)" (SSKJ I, 1970, 21).

âmp -a m. leseno zobovje pri kolesu (RB, 1957, 1) |→ Beseda je tujka in v plajberškem govoru ni več živa.

hróte ž. mn. lojtre na vozu (stranice) (RB, 1957, 41) |→ Izraz poznajo starejši ljudje, mlajšim pa je znan samo še pasivno. Gesla v tem pomenu SSKJ ne izpričuje.

qolàs, **qolésa** m. tudi **qovû**, **qolésa** s. kolo, tudi qolàsè -à s. **qolésěj** -a m. malo kolo;

qolésəl -na m. zapravlživček (RB, 1957, 54) |→ Kot vidimo, so za geslo *kolo* v Šašlovem besednjaku izpričane tri različice. Obliko v srednjem spolu *qow'u*; *qulé:sa*

Sl. 1: Razstava starega kmečkega orodja v Podnu, 2002.

Fig. 1: Exhibition of old farming tools in Poden, 2002.

s uporabljajo samo še nekateri stari ljudje, različico *qolas'e -'a* m pa starejši ljudje poznajo pasivno. Govorci srednjega in mlajšega rodu uporabljajo izključno moško obliko *qol'as -é:sa* m. V SSKJ najdemo gesla *koló -esa* s, *kolésce -a* s in *kolešček -čka* m ter samostalnik *koleselj -slja* m. Pod geslom "**kolésce** -a m" SSKJ mdr. navaja: "1. (...) pog., šalj. manjka mu eno kolesce v glavi je *nekoliko čudaški* (...)", pa tudi pod geslom "**kolešček** -čka m" najdemo podoben pomen "1. (...) pog., šalj. koleščki (v glavi) se mu prepočasi vrtijo je *nekoliko čudaški*; pog., šalj. en kolešček v glavi ima preveč, mu manjka je *nekoliko čudaški* (...)" (SSKJ II, 1975, 369 in 370). Opazno je, da v slovenskem knjižnem jeziku plajberški pomen 'zapravljivček' ni zabeležen.

léhnarjə -ov m. mn. trami za sode v kleti, legnarji; močne lojtre na voz (lažje lojtre = **hrôte**) (RB, 1957, 64) |→ SSKJ navaja izraz "**légnar** -ja m" v več pomenih, med drugim tudi v pomenu dela voza: "(...) 2. (...) *vsak od dveh vzporednih tramov na vozu, kadar se prevažajo težki predmeti*: legnarji so škripali pod pod težo zabojev" (SSKJ II, 1975, 574).

póvžovna -e ž. lesena stranica trikotne korače pri prednjih kolesih voza, ki leži in se pregiblje *na rázbarjə* (RB, 1957, 89) |→ Izraz se v plajberškem govoru ne uporablja več, znan je le še redkim starim domačinom. Gesla v SSKJ ni zaslediti. V tehničnem pomenu pod pridevniškim geslom najdemo: "**polžev** -a -o (...) prid. 1. (...) strojn. polževo kolo *polžasto kolo* (...)" (SSKJ III, 1979, 789).

pudvézanca -e ž. dolga vrv, s katero podvežejo žrd na vozu s slamo, senom, snopjem i. pod. (RB, 1957, 93) |→ Vrv, v plajberškem govoru *pudvê:zəncə*, se danes uporablja v druge namene. Zato je beseda še živa; poznajo jo tudi mlajši govorniki. V SSKJ se geslo pojavlja v drugačnem pomenu, in sicer: "**podvéznica** -e ž (...) redko *podveza*: nataknila si je podveznice" (SSKJ III, 1979, 703).

púqəšə -e ž. pesto pri kolesu (Radbüchse), lovská puška, tudi **púšqa** -e (RB, 1957, 94).

"Prvi izraz so uporabljali stari plajberški domačini, v današnjem govoru pa je slišati samo še besedo *pù:šqa* -šče ž v pomenu 'lovská puška'. SSKJ navaja "**púkša** -e ž (...) star. puška". Pomen, ki ga navaja Šašel, v knjižni slovenščini ni zabeležen (SSKJ IV, 1985, 286 in 294 sl.).

rázbar -ja m. osrednji drog voza, ki drži sprednji in zadnji konec skupaj (RB, 1957, 101) |→ Izraz poznajo samo stari domačini. Zanimivo je, da se ta del voza v rožanščini severno od Drave imenuje *wán:qədra* -e ž oz. v okolici Baškega jezera *wá:nkədra* -e ž. Teh gesel SSKJ ne vsebuje.

robánc -a m. leseni del prednjega dela voza, ki drži ročice (RB, 1957, 103) |→ Izraz je znan samo še starim domačinom. Tega gesla v SSKJ ni zaslediti.

šájt -a m. teznica, Wagenscheit (RB, 1957, 117) |→ Beseda se danes ne uporablja več, poznajo jo predvsem starejši ljudje, deloma pa tudi mlajši plajberški domačini. Tudi v SSKJ se ne pojavlja.

štráňha -e ž. zaprežna vrv pri komatu, Strang (RB, 1957, 125) |→ Beseda je izposojena iz nem. *der Strang* m, poznajo jo samo starejši domačini. V SSKJ najdemo naslednje podatke: "**štráňga** -e ž (...) nižje pog. *vrv, navadno pri konjski opremi, za vpreženje živali k vozu; zaprežnica; pripeti štrange / konjske štrange*" (SSKJ IV, 1985, 1116 sl.).

vojə -éta s. oje; *vójənce, vójənc* ž. mn. ojnice (RB, 1957, 143) |→ Izraz je znan samo starejšim domačinom, mlajši anketiranci pa volovske vprege največkrat niso poznali. Izraz *voj'e* se v plajberškem govoru uporablja samo za poimenovanje volovske vprege. Geslo najdemo tudi v SSKJ: "**ojé** -ésa s (...) *drog na sprednjem delu voza, pluga, ob katerega se vprega žival: vola sta se opirala in skušala preskočiti oje; stopil je pred oje in prijel konja za brzdo*" (SSKJ III, 1979, 351).

žřv, *žřví* ž. žrd; *žřv* pa *pudvézəncə* na *vúz qna puzábə* (RB, 1957, 157) |→ Izraz poznajo starejši domačini, mlajšim pa skorajda ni več znan. V slovenskem knjižnem jeziku temu izrazu ustreza beseda *žrd*. V SSKJ (V, 1991, 1018) je zabeleženo naslednje: "**žřd** -i ž (...) *dolg, debelejši lesen drog, ki se vzdolžno položi na vrh s senom, snopi naloženega voza in na obeh koncih priveže, da je tovor trdneje nameščen*: oviti, privezati žrd z verigo, vrvjo; dolg, suh, kakor žrd". Navedeni rek v plajberškem govoru ni znan.

Gare

hāre ž. mn. dvokolnica, [...] Karren; = **cáqar** (polj) **hāre za svēž** vleče živina (vol), samútažne *hāre* vleče človek; **harícətə** -ə; **harícənje** -a s. garante (RB, 1957, 35). |→ Izraz *há:re* je znan starejšim in mlajšim plajberškim prebivalcem, *samú:tažene hāre* pa poznajo samo še stari ljudje. SSKJ pod geslom *gare* zapisuje naslednje: "**gāre**, gar ž mn. (...) 1. *ročni voziček, navadno na dveh kolesih*: vleči gare, na garah je pripeljal deteljo (...)" (SSKJ I, 1970, 670). Beseda *cekar* v pomenu 'gare' se v SSKJ ne pojavlja, pač pa kot "**cékar** -ja m. (...) *pletena ožja košara z dvema ročajema, navadno iz slame*: jemati iz cekarja; sram jo je hoditi s cekarjem na trg; pisan cekar; dekile s cekarjem v roki" (SSKJ I, 1970, 235). Gesla *garičiti* ('težko garati'), *garičenje* ('težko garanje'), *gare za svež* ('gare za vprežno živino') v SSKJ niso zabeležena.

Sani

rājsa -e ž. verižna zavora pri saneh, Reißkette; **rājsatə** -am **zarājsatə** zavreti; **zrājsatə hvənt** strgati (RB, 1957, 99) |→ Izrazje je znano predvsem starejšim domačinom, mlajšim pa kvečjemu izraz *rà:jsa* -e ž. SSKJ teh gesel ne vsebuje.

rájtəl -na m. rajtelj, recelj (kolek) s katerim se navre kaka vez (vrv, veriga) na nabasanem vozu; **rajtlátə** -ám, **zrajtlátə** (RB, 1957, 100) |→ Izraz poznajo starejši in

nekateri mlajši domačini. Geslo v tem pomenu najdemo tudi v SSKJ: "**rájtelj** -tlja m (...) nar. *tanjšje sveže deblo za napenjanje verige, vrvi, s katero je povezan z drvni, s senom naložen voz*: vozniki so pod klancem popravljali verige in rajtlje" (SSKJ IV, 1985, 312).

rtiče -ov m. mn. težke, kratke sani; na *rtiče puvožija žléjfe* (RB, 1957, 104) |→ Pri Šašlu je izraz za težke sani *rtiče* -ov moškega spola, v današnjem govoru pa se uporablja plur. tantum ženskega spola: *rtiče rt'ič ž*. Izraz je znan tudi v gorenjščini: "rtiči -ev m mn. (...) nar. gorenjsko *kratke sani za spravlanje lesa, sena v dolino*: navoziti hlode z rtiči" (SSKJ IV, 1985, 550).

oplàn -éna s. oplen (RB, 1957, 136) |→ Izraz je znan samo starejšim plajberškim domačinom. Geslo je prisotno tudi v SSKJ: "**oplèn** -éna m (...) agr. *premično nameščen prečni drog na srednjem in zadnjem delu voza, v katerega se vtaknejo ročice*: zaradi prevelike teže se je oplen prelomil (...)" (SSKJ III, 1979, 407).

závara -e ž. závora -e ž. zavora; **zavréto**, *zavràm, zavív*; **zavérato** -am (RB, 1957, 148) |→ Izrazje je znano starejšim govorcem, redkeje pa tudi mlajšim, ki občasno pomagajo pri delu na kmetiji ali pa v gozdu. Geslo najdemo tudi v SSKJ: "**zavóra** -e ž (...) 1. *priprava, mehanizem za zaviranje česa, zlasti vozila*: zavore delujejo (...), zavore kolesa (...)" (SSKJ V, 1991, 816).

žléjfatø -am po tleh vlačiti, schleifen; **žléjfe**, *žléjž ž*. mn. koli položeni na *rtiče* (težke sani, ki se po tleh *žléjfiš*; *žléjfa* -e ž. vzdevek razuzdani ženski, vdovi *žléjfača* -e ž. (RB, 1957, 155) |→ V današnji izgovarjavi je pri izrazih *žléjfatø* -am 'po tleh vlačiti, schleifen' in *žléjfe žléjž ž* onemel sonant *j*. Izgovarja se torej takole: *žlè:fatø* -am, *žlè:fe žl'e:f*. Gre za neknjižno izposojenko iz nem. *schleifen*.

Plug

mrjásc -a m. mrjasec; plug na dva lemeža (RB, 1957, 73) |→ Izraz v tem pomenu je znan samo najstarejšim govorcem. V SSKJ je pod geslom "**merjásc** -sca m" zabeležen tudi pomen pluga: "(...) 3. nar. *plug z dvema lemežema in deskama, ki obrača brazdo samo na eno stran*; *dvojni, obračalni plug*: orati z merjascem; lesen merjasec" (SSKJ II, 1975, 747).

pàx, *púha* mn. *pújə, púhov* m. plug (RB, 1957, 85) |→ Danes se za 'plug' uporablja samo še izraz *p'əx, pú:ha* m. Poznajo ga starejši in mlajši plajberški domačini, predvsem plug za odstranjevanje snega. SSKJ beleži naslednje: "**plúg** in *plüg plúga* m (...) 1. *orodje, priprava za oranje*: obračati plug na koncu njive; lesen, železen plug; deli pluga; plug in brana (...) 2. navadno v zvezi snežni plug *naprava za odstranjevanje snega*: cesto so očistili s snežnim plugom (...)" (SSKJ III, 1979, 646).

razóvænca -e ž. črtalo na plugu (RB, 1957, 101) |→ Črtalo pri plugu starejši ljudje danes poimenujejo z varianto *ráz:vænca* -e ž. Tega izraza mlajši govorci ne poznajo več. Pomen je izpričan tudi v SSKJ: "**rezálnica**

Sl. 2: Lovrenc Tschertou iz Slovenjega Plajberka.
Fig. 2: Lovrenc Tschertou from Windisch Bleiberg.

-a ž (...) 2. (...) agr. *del pluga, ki navpično reže brazde; črtalo*" (SSKJ IV, 1985, 498).

NOVEJŠA POLJEDELSKA TERMINOLOGIJA

Staro kmečko orodje v času tehnizacije zaprašeno sameva po podstrešjih gospodarskih poslopij ali pa je postalo žrtev obnove gospodarskih objektov. Nekdanje kmečko orodje, predmete vsakdanje rabe in stroje na ročni oz. neelektrificirani pogon so v preteklih desetletjih izpodrinile nove tehnologije: traktorji, kosilnice, krožni obračalniki, krožni zgrabljalniki, nakladalna prikolica s pobiralom, žitni kombajni, spravljalniki krompirja, hidravlična dvigala in drugo. Z njimi vred pa se je v slovenskem plajberškem govoru pojavila vrsta novih, po tujih vzorcih prevzetih izrazov, kar ponazarjajo naslednji primeri:

Izrazje za poimenovanje strojev, orodja in predmetov novejšega časa

Novo izrazje za poimenovanje strojev, orodja in predmetov novejšega časa se v koroških slovenskih narečjih največkrat ne integrira več v govorni sistem. Za ta pojmovni svet se uporablja večinoma nemško izrazje, največkrat opremljeno z oblikoslovnimi prvini narečja ali govora. V krajih z močnejše zasidranim slovenskim zadružništvom se namesto nemških izposojenk uporablja tudi iz slovenskega pogovornega oz. knjižnega jezika prevzeto besedje.

Izrazje za košnjo, sušenje, spravlanje in obdelave sena

Pri poimenovanju mehaniziranega orodja je slišati največkrat nemške izposojenke: *mot'urm'e:jar -ja* m – '(motorna) *kosilnica*', nem. 'der Motormäher'; *r'ozæn-m'e:jar -ja* m – '(motorna) *kosilnica*', nem. 'der Motorrasenmäher'; *mut'urs'e:nsna -e ž* – '(motorni, ročni ko-

silnik, nem. 'die Motorsense'; *trá:ktor* za *trá:wo sé:čə* - 'traktorska kosilnica', nem. 'der Rasentraktor'; *kr'ajzəl-m'é:jar* -ja m - 'krožna kosilnica s pripravo za redi', nem. 'der Kreiselmäher mit Schwadablage'; *kr'ajzəlb'é:ndar* -ja m, *kr'a:zlar* -ja m - 'krožni obračalnik', nem. 'der Kreiselhauer'; *h'ajr'a:wpna* -e ž, *b'é:ndar* -ja m - 'vretenasti obračalnik', nem. 'der Wirbelwender; die Heuraupe'; *švó:dar* -ja m, *švá:dar* -ja m - 'krožni zgrabljalik', nem. 'der Kreiselschwader'; *zbiralne grablje*, nem. 'der Schwadreden'; *l'odeb'ò:gən* -gna m - 'nakladalna prikolica s pobiralom', nem. 'der Ladewagen mit Pick-up-Vorrichtung'; *h'ajšb'onc* -a m (star.), *h'ajšw'onc* -a m (ml.), - 'vilični nakladalnik', nem. 'der Heuschwanz'; *pré:ša* -e ž, *pré:ša* za *sən'u: pré:šatə* ž - 'stiskalnica za seno', nem. 'die Heupresse'; *pré:ša* za *pó:lne daw'atə* - 'stiskalnica za slamo, visokotlačni stroj za stiskanje v bale', nem. 'die Strohballenpresse'; *h'ajgepl'e:ze* za *b'ék parnà:je*; *h'ajgepl'e:ze* za *b'ək parnà:tə* - 'puhalnik za metanje sena na kedenj', nem. 'das Heugebläse'; *bel'i:ftinħa* -e ž - 'prezračevalnik, puhalo za hlajenje sena', nem. 'die Lüftungsvorrichtung, die Heubelüftungsanlage'; *f'utašn'ajdmaš'i:na* -e ž - 'rezalnica, stroj za rezanje slame, sena', nem. 'die Futterschneidemaschine'; *mù:li ma nož'e, da swá:mo preñ:že* - 'Muli ima nože, da prereže slamo'.

Stroji za žetev in pridobivanje krompirja

Za poimenovanje tehničnih naprav za pridobivanje žita in krompirja Plajberžani uporabljajo prevzeto izrazje: *rj:dar*, -ja m - 'spravljalik krompirja', nem. 'der Kartoffelsammelroder'. Ta izraz govorci uporabljajo, odkar se je na kmetijah pojavil mehanični spravljalik krompirja, nekoliko mlajšega porekla pa je izraz za žitni kombanj *m'e:dr'éšar*, -ja m - 'žitni kombajn', nem. 'der Mähdrescher', ki pa ga prebivalci Karavank poznajo le iz doline v Rožu, kjer danes še uspeva žito.

Hlev, hlevska oprema, odvažanje gnoja in gnojnice

Nekaj izrazja, povezanega z odstranjevanjem in odvažanjem gnoja in gojnice, se v plajberškem govoru uporablja že mnoga leta, mlajši govorci pa starejše izrazje mnogokrat nadomeščajo z novimi ustrezniki, prav tako prevzetimi iz nemščine: *já:ma* -e ž (star.) oz. kasnejša *j'a:wxəngr'u:bna* -e ž (ml.) - 'gnojnična jama', nem. 'die Jauchegrube'; *f'a:səl* za *hnò:jncə* (star.), *j'a:wxənf'a:səl* -səlna m (ml.) - 'vakuumski sod', nem. 'das Jauchenfass, das Vakuumfass'; *r'adəltr'u:həlca* -e ž - 'samokolnica', nem. 'der Schubkarren'; *m'elkmaš'i:na* -e ž - 'molzni stroj', nem. 'die Melkmaschine' idr.

Tudi gradbena tehnika v kmetijstvu je v zadnjih desetletjih napredovala. Nastala je potreba po dodatnem izrazju, npr. *l'a:wřstol* -a m, *fr'ajl'a:wřstol* -a m - 'hlev za prosto rejo', nem. 'der Freilaufstall'; *'awřšt'olinħa* -e ž - 'hlevska oprema', nem. 'die Aufstallung'; *entm'is-*

tungs'ò:nlogna -e ž (star., ml.), *entm'istungs'ò:nlog*, -e ž (ml.) - 'naprava za avtomatsko odstranjevanje gnoja', nem. 'die Selbstentmistungsanlage' idr. Zadnji primer kaže, da mlajši govorci za poimenovanje tehničnih naprav posegajo po besednih oblikah in oblikoslovnih prvinah, kakršne so značilne za koroško govorno nemščino. V tem primeru se torej izrazje oblikoslovno ne ravna več po načelih sistema slovenskega govora.

Stroji in naprave za pluzenje snega, sekanje in obdelavo lesa

Poleg kmečkih opravil je mehanizacija olajšala še druga opravila delovnega vsakdana, npr.: *šn'efr'e:sna* -e ž - 'snežno odmetalo', nem. 'die Schneeschleuder, die Schneefräse'; *hidr'a:wlik*, -e ž, *hidr'a:wlika*, -e ž - 'hidravlična dvigala', nem. 'die Hubhydraulik'; *s'ajlb'i:ndna* -e ž (star.), *s'ajlw'i:ndna* -e ž (ml.) - 'vitel', nem. 'die Seilwinde'; *kl'iə:bar* -ja, m, *h'olckl'i:əbar* -ja, m 'cepilka; stroj za cepljenje drv in lesa', nem. 'die Holzspaltmaschine'; *d'i:zəlmüt'u:r* -ja, m - 'dizelski motor', nem. 'der Dieselmotor'; *sekul'a:r* -ja m, *cirkul'a:r* -ja m - 'cirkular', nem. 'das Zirkular, die Kreissäge'; *mut'ur žà:ħa* -je ž - 'motorna žaga', nem. 'die Motorsäge'; *št'ixs'og* -e ž - 'žaga luknjarica', nem. 'die Sticksäge' idr.

Poimenovanje kmetijskih strojev z imenom producenta ali tehničnega modela

Namesto vozov in sani se danes uporabljajo motorizirana prevozna sredstva, ki jih uporabniki poimenujejo neposredno z imenom producenta ali tehničnega modela vozila, npr.: *ras'a:nt*, *rasá:nta* m - nem. 'Rasant'; *ë:bi*, -ja m - nem. 'Aebi'; *mù:li*, -ja m nem. 'Muli'; *mò:ti*, -ja m - 'Moti'; *italj'a:nc* -a, m - slov. 'Italijanec'; *refó:rmar* -rja m - 'Reformer' idr. To izrazje je zelo raznoliko, odvisno od modelov, ki so prisotni na posameznih kmetijah.

Prevzem slovenskega knjižnega ali pogovornega kmečkega in tehničnega izrazja

V večjih centrih južne Koroške obratujejo slovenske kmečke in gospodarske zadrage. Dvojezična reklama uporabnike seznanja s knjižnim oz. pogovornim slovenskim strokovnim izrazjem. Tako jezikovno zavedni dvojezičniki v svoj govor prevzemajo tudi slovensko knjižno oz. pogovorno izrazje, ki pa se osnovnim zakonitostim narečja ne prilagaja več: *kosì:lñica* -e ž - 'kosilnica', nem. 'der elektrische Rasenmäher'; *hidrá:wlika* -e ž - 'hidravlika' - nem. 'die Hydraulik'; *prikò:lica* -e ž - 'prikolica', nem. 'der Anhänger' idr. Izrazje tega tipa uporabljajo govorci srednjih in mlajših rodov, predvsem takšni, ki so tudi poklicno soočeni s slovenskim strokovnim poimenovanjem tega predmetnega sveta.

SKLEP

Primerjava starejšega in novejšega izrazja s področja kmetijstva in tehnizacije na podeželju kaže, da jezikovne spremembe v govoru prebivalcev Slovenjega Plajberka močno napredujejo. Po eni strani izumira izrazje za predmetni svet nekdanjega kmečkega vsakdana, ki se je ravnalo po sistemskih pravilih slovenskega plajberškega govora, po drugi strani pa za poimenovanje nove tehnologije v govor vdira predvsem iz nemščine prevzeto strokovno izrazje. Starejši govorniki nekatere besede še izgovarjajo po sistemskih pravilih domačega

govora, v govoru mlajših pa se pojavljata postopno rušenje narečnega sistema in izguba občutka za pravilno rabo krajevnega govora. Procese globalizacije danes srečujemo na vseh področjih družbenega in javnega življenja. Sistemi narečij hitremu razvoju niso več kos. Spoprijazniti se je torej treba z dejstvom, da so danes jezikovne spremembe v koroških slovenskih narečjih in govorih v primerjavi s prejšnjimi obdobji vse bolj opazne. Mnogo strokovnega izrazja, ki ga je popisal Josip Šašel v Slovenjem Plajberku, v SSKJ ne najdemo. Zato ta narečni besednjak dialektologom obeta še mnogo zanimivega.

THE LINGUISTIC DYNAMICS OF RURAL TERMINOLOGY IN THE DIALECT OF THE CENTRAL ROSENTAL VALLEY

Herta MAURER-LAUSEGGER

University of Klagenfurt, Institute of Slavic Studies, A-9020 Klagenfurt, Universitätsstraße 65–67

e-mail: herta.lausegger@uni-klu.ac.at

SUMMARY

The article discusses linguistic changes using the example of rural and forestry terminology in the idiom of Windisch Bleiberg in the bilingual territory of southern Carinthia, Austria. The Rosental Dialect Dictionary ("Rožanski narečni besednjak"), written in 1957 by Josip Šašel, served as a starting point for old terminology. The selected material from Šašel's work is presented from a contemporary usage point of view as well as in comparative terms. The second part of the article deals with terms used to describe the world of modern technology, which are mainly created on Germanic bases. The results of the research have shown that among Bleiberg speakers the knowledge of old rural terminology is decreasing. The language of older speakers differs from that of younger speakers, who are increasingly losing the feel for the system of their own local idiom. Many entry words from Šašel's vocabulary cannot be found in the Dictionary of Standard Slovenian ("Slovar slovenskega knjižnega jezika").

The reasons for such intensive language changes are various. Social changes and globalisation in civilised environments, a fast development of media technology and the new communication possibilities associated with it, as well as a series of other factors are increasingly affecting language and communication. Due to great demographic changes in families and local communities, easier access to higher levels of language education, continuous migrations, the influence of public media, and a range of other factors, the older population has in a greater part already lost its former linguistic-education and language-preservation role. This phenomenon is characteristic not only of minority languages but of majority languages as well. Depending on the speech context and the linguistic competence of the speakers there are many factors that can affect the language. In bilingual situations in southern Carinthia the language can comprise various elements. It can include constituents from one linguistic system only or both languages in contact, in this case Slovene and German. The grammatical system, vocabulary, semantics, phraseology, linguistic interference, etc., are going through an intensive process of transformation.

Key words: rural terminology, dialect of the central Rosental valley, dialectology

LITERATURA

- Fleischer, W. (1971):** Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache. Tübingen, Niemeyer.
- Glück, H. (ed.) (2000):** Metzler-Lexikon Sprache. Stuttgart et al., Metzler.
- Hafner, S. (1980/81):** O problemu funkcijskih zvrsti slovenskega ljudskega jezika. *Jezik in slovstvo*, 26, številka. Ljubljana, 54–61.
- Hafner, S. (1981):** Dvojezičnost, temeljni problem slovenistike na Koroškem. *Slavistična revija*, 29, 4. Ljubljana, 423–434.
- Hafner, S. (1985):** Slowenische Volkssprache, die einseitige Zweisprachigkeit und Fragen der Sprachkultur in Kärnten. *Incontri linguistici* 10. Udine, 45–58.
- Keller, R. (1994):** Sprachwandel. Von der unsichtbaren Hand in der Sprache. *Uni-Taschenbücher* 1567: Linguistik. Tübingen et al., Francke.
- Maurer-Lausegger, H. (2003a):** Umiranje plajberškega govora. V: Zorko, Z. et al.: *Glasoslovje, besedoslovje in besedotvorje v delih Jakoba Riglerja*. Zora 25. Maribor, Slavistično društvo, 233–260.
- Maurer-Lausegger, H. (2003b):** Kmečko orodje in narečje – etnografske razstave v Podnu/Slovenjem Plajberku in drugod po Koroškem. V: Hirnök-Munda, K. et al. (eds.): *Odstrta dediščina: etnološko delo in muzejske zbirke Slovencev v Italiji, na Madžarskem in v Avstriji*. Zbornik s treh posvetov. Knjižnica Glasnika Slovenskega etnološkega društva 35. Ljubljana, Slovensko etnološko društvo, 109–120.
- Maurer-Lausegger, H. (2005):** Jezikovno spreminjanje: Teoretska razmišljanja in raziskovalna praksa. V: Jesenšek, M. (ed.): *Knjižno in narečno besedoslovje slovenskega jezika*. Zora 32. Maribor, Slavistično društvo, 106–123.
- Maurer-Lausegger, H. (2005):** Slovensko-nemška dvojezičnost na Koroškem in Rajko Ložar. V: Slavec Građišnik, I. (ed.): *Pretrgane korenine*. Ljubljana, ZRC SAZU, 261–280.
- Neweklowsky, G. (1989):** Slowenisch und Deutsch in Kärnten: phonetische Gemeinsamkeiten. V: Jakopin, F. (ed.): *Zbornik razprav iz slovanskega jezikoslovja*. Tinetu Logarju ob sedemdesetletnici. Ljubljana, ZRC SAZU, 203–211.
- SBL III (1960–1971):** Josip Šašel. V: Gspan, A. (ed.): *Slovenski biografski leksikon III: Raab – Švikaršič*. Ljubljana, Zadržna gospodarska banka, 586.
- Schellander, A. (1988):** Sodobni slovenski jezik na Koroškem: vprašanja govornega sporazumevanja, jezikovnega znanja in jezikovne rabe v dvojezični situaciji. V: *Sodobni slovenski jezik, literatura in kultura*. Mednarodni simpozij v Ljubljani od 1. do 3. julija 1986. Obdobja 8. Ljubljana, 261–275.
- SSKJ:** Slovar slovenskega knjižnega jezika I–V (1970–1991). Ljubljana, Državna založba Slovenije.
- Šašel, J. (1957):** Rožanski narečni besednjak. Prevalje (rokopis SAZU, 157).